

۱۵۲۸۲۲۰

بسم الله الرحمن الرحيم

نظریه های کاربردی توسعه پایدار اجتماعی بارویکرد دیدگاه های معاصر

تألیف:

دکتر مهرداد نوابخش

استاد و عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران

کتابخانه مرکزی و اطلاعیه های کتابخانه های وابسته

- سرشناسه : نوابخش، مهرداد، ۱۳۴۵ -
 عنوان و نام پدیدآور : نظریه‌های کاربردی توسعه پایدار اجتماعی با رویکرد دیدگاه‌های معاصر/ تألیف مهرداد نوابخش.
 مشخصات نشر : تهران : دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، ۱۳۹۵.
 مشخصات ظاهری : ج، ۲۳۱ ص.: مصور (رنگی)، جنول.
 شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۴۲۴۴-۰
 وضعیت فهرست : فیا
 نویسی :
 یادداشت : کتابنامه: ص. [۲۱۷] - ۲۳۱.
 موضوع : توسعه پایدار -- جنبه‌های اجتماعی
 موضوع : Sustainable development -- Social aspects
 موضوع : توسعه پایدار -- جنبه‌های اقتصادی
 موضوع : Sustainable development -- Economic aspects
 شناسه افزوده : دانشگاه آزاد اسلامی. واحد تهران مرکزی
 رده بندی کنگر : HC۷۹/ت۸۶ن۹۳۳ ۱۳۹۵
 رده بندی دیویی : ۳۳۸/۹۲۷
 شماره کتابشناسی مم : ۴۳۶۰۰۹

عنوان کتاب: نظریه‌های کاربردی توسعه پایدار اجتماعی با رویکرد دیدگاه‌های معاصر

تألیف: دکتر مهرداد نوابخش

چاپ اول: ۱۳۹۵

شمارگان: ۲۰۰۰ جلد

ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: سازمان چاپ و انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی

شابک: ISBN: ۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۴۲۴۴-۰

قیمت: ۱۵۰۰۰ ریال

نشانی: معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی - خیابان فرصت شیرازی

پلاک ۱۶۰ صندوق پستی ۱۳۱۸۵/۷۶۸ تلفن: ۶۶۹۲۵۰۱۱-۶۶۹۲۸۰۶۰-۶۶۵۶۶۲۶۳

کلیه حقوق برای دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران

فهرست مطالب

شماره صفحه	عنوان
الف	پیشگفتار
۵	فصل اول - آشنایی با مفاهیم اساسی توسعه
۵	۱/ واژه های مبنایی.....
۵	۱-۱ توسعه.....
۷	۲-۱ پیشرفت (شد).....
۷	۳-۱ توسعه یافتگی.....
۸	۴-۱ کم توسعه.....
۸	۵-۱ کشورهای در حال توسعه / رشد یابنده.....
۸	۶-۱ کشورهای عقب نگذاشته شده.....
۸	۷-۱ شوروی توسعه.....
۹	۸-۱ جامعه شناسی توسعه.....
۱۲	۲/ توسعه اجتماعی.....
۱۶	۳/ توسعه فرهنگی.....
۱۸	۴/ توسعه اقتصادی.....
۲۰	۵/ توسعه سیاسی.....
۲۱	۶/ توسعه انسانی.....
۲۴	۷/ توسعه برونزا.....
۲۵	۸/ توسعه درونزا.....
۲۷	۹/ توسعه پایدار.....
۳۱	۱۰/ آرمان های توسعه پایدار.....
۴۹	فصل دوم - نظریه های توسعه اجتماعی
۴۹	۱/ نوسازی اجتماعی.....
۴۹	۱-۱ هوزلیتر.....
۴۹	۲-۱ نیل اسملر.....

۵۲	 ۳-۱ / ایزنشتاد
۵۳	 ۴-۱ / پارسونز
۵۸	 ۲ / سرمایه اجتماعی
۶۲	 ۳ / نظریه های سرمایه اجتماعی
۶۵	 ۴ / سرمایه اجتماعی از دیدگاه جامعه شناسی معاصر
۶۵	 ۴-۱ / پیر بوردیو
۶۷	 ۲-۱ / فوکریاما
۷۱	 ۴-۱ / کلمن
۷۳	 ۴-۴ / رایبر پارام
۷۸	 ۴-۵ / برایان تیلر
۷۹	 ۴-۶ / ریچارد سی پیانو
۸۰	 ۱-۴-۶ / حمایت اجتماعی
۸۰	 ۲-۴-۶ / نفوذ و اتکاء اجتماعی
۸۰	 ۳-۴-۶ / کنترل اجتماعی غیر
۸۱	 ۴-۴-۶ / مشارکت سازمانی
۸۱	 ۷-۴ / توسعه اجتماعی و سرمایه اجتماعی
۸۳	فصل سوم - نظریه های توسعه فرهنگ
۸۳	 ۱ / توسعه فرهنگی
۹۰	 ۲ / نظریات فرهنگی
۹۰	 ۱-۲ / تحول گرایی
۹۰	 ۲-۲ / اشاعه گرایی
۹۰	 ۳-۲ / کارکرد گرایی
۹۱	 ۴-۲ / ساختار گرایی
۹۱	 ۵-۲ / کارکرد گرایی ساختاری
۹۱	 ۶-۲ / نماد گرایی

۹۲	 ۲-۷ / نمادگرایی ساختاری
۹۲	 ۳ / ابعاد توسعه فرهنگی
۹۳	 ۳-۱ / امنیت فرهنگی
۹۴	 ۳-۲ / دیپلماسی فرهنگی
۹۵	 ۳-۳ / اقتصاد فرهنگی
۹۷	 ۳-۴ / تکنولوژی فرهنگی
۹۸	 ۳-۵ / دموکراسی فرهنگی
۹۹	 ۳-۶ / باز تولید فرهنگ
۱۰۵	فصل چهارم - نظریه های توسعه اقتصادی
۱۰۵	 ۱ / نوسازی اقتصادی
۱۰۵	 ۲ / نظریه های توسعه اقتصاد
۱۰۵	 ۲-۱ / ژوزف شومپتر
۱۰۵	 ۲-۲ / فرانسوا پرو
۱۰۶	 ۲-۳ / چارلز کیندل برگر
۱۰۶	 ۲-۴ / پتر دوررنر
۱۰۶	 ۲-۵ / مک لوب
۱۰۶	 ۲-۶ / لوئیس
۱۰۶	 ۲-۷ / می بر
۱۰۶	 ۲-۸ / بلیک
۱۰۶	 ۲-۹ / هیگنز
۱۰۶	 ۲-۱۰ / میردال
۱۰۶	 ۲-۱۱ / کنتز
۱۰۷	 ۳ / آدام اسمیت
۱۰۹	 ۳-۱ / تحلیل انتقادی تئوری های آدام اسمیت
۱۱۱	 ۴ / دیوید ریکاردو

۱۱۱	۴-۱ / نظریه ریکاردو.....
۱۱۳	۴-۲ / تحلیل انتقادی تئوری ریکاردو.....
۱۱۶	۵ / توماس مالتوس.....
۱۱۷	۵-۱ / نظریه مالتوس.....
۱۱۹	۵-۲ / تحلیل انتقادی تئوری مالتوس.....
۱۲۰	۶ / فردریک لیست.....
۱۲۱	۶-۱ / نظریه لیست.....
۱۲۲	۶-۲ / تحلیل انتقادی تئوری لیست.....
۱۲۳	۷ / کارلس مارکس.....
۱۲۳	۷-۱ / نظریه مارکس.....
۱۲۶	۷-۲ / تحلیل انتقادی تئوری مارکس.....
۱۳۰	۸ / نورکس.....
۱۳۰	۸-۱ / نظریه نورکس.....
۱۳۲	۸-۲ / تحلیل انتقادی تئوری نورکس.....
۱۳۵	۹ / آرتور لوئیس.....
۱۳۵	۹-۱ / نظریه لوئیس.....
۱۳۹	۹-۲ / تحلیل انتقادی تئوری لوئیس.....
۱۴۲	۱۰ / لین اشتاین.....
۱۴۳	۱۰-۱ / نظریه لین اشتاین.....
۱۴۶	۱۰-۲ / تحلیل انتقادی تئوری لین اشتاین.....
۱۴۸	۱۱ / جی. بونکه.....
۱۴۸	۱۱-۱ / تئوری جی. بونکه.....
۱۵۲	۱۱-۲ / تحلیل انتقادی تئوری بونکه.....
۱۵۵	۱۲ / هیگینز.....
۱۵۵	۱۲-۱ / نظریه هیگینز.....

۱۵۷	 ۱۲-۲ / تحلیل انتقادی تئوری هیگینز
۱۵۸	 ۱۳ / نظریه های فردگرایان
۱۵۸	 ۱۳-۱ / مک کله لند
۱۵۹	 ۱۳-۲ / جان کانکل
۱۵۹	 ۱۳-۳ / اینکلس
۱۶۰	 ۱۳-۴ / رت هگن
۱۶۱	فصل پنجم - نظریه های توسعه پایدار
۱۶۱	 ۱ / مفهوم توسعه پایدار
۱۷۰	 ۲ / بنیادهای توسعه پایدار
۱۷۱	 ۳ / چستی و اهمیت توسعه پایدار
۱۷۳	 ۴ / توسعه پایدار چه مفاهیمی را در بر می گیرد
۱۷۶	 ۵ / نیازمندی به توسعه پایدار
۱۸۲	 ۵-۱ / دستور کار جهانی برای رسیدن به توسعه پایدار
۱۸۵	 ۶ / مؤلفه های توسعه پایدار
۱۸۵	 ۶-۱ / انسان
۱۸۹	 ۶-۲ / کودکان و جوانان
۱۹۰	 ۶-۳ / محیط زیست
۲۰۱	 ۶-۴ / زنان
۲۰۲	 ۶-۵ / فرهنگ
۲۰۳	 ۷ / بعد فرهنگی توسعه
۲۱۲	 ۸ / مشارکت زنان در توسعه
۲۱۷	منابع

پیشگفتار

امروزه واژه توسعه استفاده‌های فراوانی دارد و بالطبع برداشت‌ها و ذهنیت‌های افراد از این واژه بسیار متفاوت است. بسیاری توسعه را در ساخت و ساز و فعالیت‌های عمرانی و آبادانی فیزیکی می‌بینند و قضاوتشان از میزان توسعه براساس ارتفاع و یا ظاهر زیبای بناها، تعداد و کیفیت راه‌ها و مجموعاً ارتقاء صورت جسد تمدن می‌باشد. این برداشت را می‌توان تحت عنوان توسعه عمرانی تعبیر نمود. گروه دیگری ممکن است توسعه را بر مبنای سطح سواد و تحصیلات مردم، تعداد مدارس، دانشگاه‌ها و مراکز علمی بسنجند که می‌توان آن را توسعه علمی نامید. مثال‌های بسیاری از این دست می‌توان آورد و از هر کدام نیز به شکلی یاد کرد. مثلاً توسعه اقتصادی بر مبنای میزان سرمایه‌گذاری، افزایش تعداد درختان و ... و توسعه سیاسی بر مبنای تعداد احزاب و روزنامه‌ها و بسیاری موارد دیگر. با این حال در همه این موارد منظور از توسعه ایجاد تغییر به منظور بهبود وضعیت موجود از طریق ایجاد ظرفیت‌های جدید و کارآمد می‌باشد. به عبارتی توسعه نوعی نگاه کلی است که مصادیق بسیار گوناگونی می‌تواند داشته باشد. مثلاً می‌توانیم در مورد توسعه فیزی، توسعه سازمانی، توسعه انسانی، توسعه فرهنگی و بسیاری موارد دیگر بیان‌دیشیم و اهداف مشخصی آنان را تعریف کنیم. حال اگر توسعه اجتماعی را نتیجه فعالیت‌هایی بدانیم که در نهایت به کارآمدتر شدن بنیان‌های جامعه بیانجامد، پیش‌بینی تحول در نتیجه چنین وضعیتی در ساختارهای اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، علمی و غیره دور از ذهن نخواهد بود. ما باید در ابتدا بهتر باشد که در مورد مفاهیم اجتماع و بنیان‌های آن کمی بیشتر بیان‌دیشیم.

توسعه اجتماعی مفهومی بسیار جامع و مرتبط با تمامی حوزه‌های حیات بشری است و ایده‌ها و اهداف گسترده‌ای را دنبال می‌کند. اما این اهداف و ایده‌ها نیز مفهوم توسعه اجتماعی به طور دقیق تعریف نشده است. ابعاد گوناگون این مفهوم مورد بحث و محل اختلافات است و بعضی از شاخص‌های آن در حال شکل‌گیری است. این کتاب در صدد است تا تعریفی نسبتاً جامع و کاربردی از مفهوم توسعه اجتماعی و همچنین ابعادی نظیر اقتصاد و فرهنگ ارائه نماید و شاخص‌هایی برای اندازه‌گیری درجه توسعه‌یافتگی جوامع تعریف کند. توسعه اجتماعی بیانگر پدیده بهزیستی کلیه افراد جامعه است و بهزیستی کمی و قابل اندازه‌گیری نیست. بعضی از شاخص‌های کمی وجود دارند که تا حدی بهزیستی جامعه را نشان می‌دهند. بعضی از متغیرهای کیفی نیز با

روش های آماری و ریاضی قابلیت تبدیل به متغیرهای کمی را دارند. در این مقال ابتدا به تعریف اصطلاحات و مفاهیم می پردازیم. سپس شاخص های توسعه اجتماعی را در خصوصیات مشترک کشورهای در حال گذار می سنجم. هر جامعه ای که در جهت توسعه اجتماعی تلاش می کند باید به گونه ای برنامه ریزی کند تا شاخص های کمی و کیفی توسعه اجتماعی را تقویت و شاخص های منفی را تضعیف نماید گاهی افزایش شاخص های مثبت و کاهش شاخص های منفی با هم در تعارض قرار می گیرد که در این صورت باید با توجه با شرایط زمان و مکان اولویت مهم تر را انتخاب نمود.

هدف توسعه اجتماعی حل مشکلات اساسی جامعه است و مصادیق آن توسعه کمی و کیفی نهادهای اجتماعی می باشد. بیشتر اوقات هنگامی که صحبت از نهادهای اجتماعی می آید، شنونده به یاد سازمان های مردم نهاد می افتد. در اصل هم این نهادها از سازمان یافته ترین واحدهایی هستند که مستقیماً در جهت بهبود اوضاع اجتماعی گام بر می دارند. اما نباید فراموش کرد که خانوار یکی از بنیادهای اصلی و موثر جامعه بوده که می تواند ر به یاری جهات برای بهبود کیفیت عملکرد آن برنامه ریزی نمود. شوراها، انجمن سمن ها، هیات های امناء و گروه های مذهبی نیز از جمله نهادهای موثر اجتماعی می باشند که کیفیت عملکرد آنها تبیین کننده بسیاری از ارزشهای اجتماعی می باشد. در این نهادهای اجتماعی است که همه روزه مباحث مهم در سطح بسیار گسترده ای به شور گذاشته شده و بر سر نحوه انجام آنها تصمیم گیری می شود. افراد فعال در نهادهای اجتماعی اکثراً از جایگاه ویژه ای در میان مردم برخوردار بوده و علاوه بر نقش های اجتماعی در سایر بخشهای اقتصادی، فرهنگی، علمی و سیاسی نیز فعال و موثر می باشند. حال سؤال اساسی اینست که چگونه می توان برای بهبود عملکرد این سرمایه های موثر طوری برنامه ریزی کرد که بتوانند به طرز کارآمدتری شرایط اجتماعی را بهبود بخشیده و مشکلات را کاهش دهند؟ برای پاسخ دادن به این سؤال لازم است که در ابتدا ببینیم که عملکرد واحدهای اجتماعی در شرایط معمول تابع چه عواملی می باشد.

واحدهای اجتماعی چه ساختارهای خانوادگی و گروه های سنتی و چه نهادهای سازمان یافته تر مانند سازمان های مردم نهاد عملکردشان تابع منابع در دسترس و ارزش های

مورد توافق جامعه می باشد. منابع می تواند منابع مادی از قبیل پول، تجهیزات و امکانات و یا منابع غیر مادی از قبیل وقت، اعتبار، مهارت، دانش و یا سایر سرمایه های انسانی باشد. از طرف دیگر ارزشها بیانگر نوعی تفکر مورد علاقه اکثریت اعضاء جامعه بوده که می توان بر مبنای آنها گزینه های موجود را ارزش گذاری کرد. مثلاً اگر آزادی در جامعه ای ارزش باشد آنوقت در هنگام قضاوت درمورد گزینه های موجود، گزینه ای بیشتر مورد توجه قرار می گیرد که بتواند ضامن آزادی بیشتری باشد.

کتاب حاضر در بخش اول به تعریف مفاهیم اساسی در حوزه توسعه می پردازد. در این قسمت مفاهیمی نظیر توسعه، پیشرفت (رشد)، توسعه نیافتگی، کم توسعه، کشورهای درحال توسعه (رشد یابنده)، کشورهای عقب نگه داشته شده، کشور بی توسعه، جامعه شناسی توسعه، توسعه اجتماعی، توسعه فرهنگی، توسعه اقتصادی، توسعه سیاسی، توسعه انسانی، توسعه برونزا، توسعه درونزا، توسعه پایدار و آرمان های توسعه پایدار می باشد. در بخش دوم به نظریه های توسعه اجتماعی از دیدگاه نظریه پردازانی چون هوزلیتز، نیل اسملسر، ایزنشتاد، لاسکر، پیر بیدیه، فوکویاما، کلمن، رابرت پاتنام، برایان ترنر و ریچارد کارپیانو پرداخته شده است. بخش سوم به نظریه های فرهنگی در قالب نظریات تحول گرایی، اشاعه گرایی، کارکردگرایی، ساختار گرایی، کارکردگرایی ساختاری، نمادگرایی و نمادگرایی ساختاری می پردازد. بخش چهارم به نظریه پردازان حوزه اقتصاد نظیر ژوزف شومپتر، فرانسوا پرو، چارلز کدل برگر، پیترو دورنر، مک لوپ، لوتیس، می یر، بلک، هیگنز، میردال، کنتز، ادوارد ساید، دیوید ریکاردو، توماس مالتوس، فردریک لیست و دیگران همراه با تحلیل انتقادی آراء و اندیشه های این متفکرین پرداخته ایم و در بخش پنجم به بررسی نظریه های توسعه پایدار در حوزه تعریف مفاهیم، ابعاد و شاخص ها پرداخته ایم.